

Floristická exkurze po vápencových ostrůvcích mezi Ostružnou a Brannou

Floristic field trip to calcareous outcrops between Ostružná and Branná

RADIM HÉDL¹, JANA TKÁČIKOVÁ² & MAGDA ZMRHALOVÁ³

1) Botanický ústav AV ČR, Lidická 25/27, CZ-602 00 Brno; e-mail: radim.hedl@ibot.cas.cz

2) Muzeum Beskyd Frýdek-Místek, Hluboká 66, CZ-738 01 Frýdek-Místek; e-mail: janatkacikova@seznam.cz

3) Vlastivědné muzeum v Šumperku, Hlavní třída 22, CZ-787 31 Šumperk;
e-mail: magda.zmrhalova@muzeum-sumperk.cz

Abstract: The flora of calcareous outcrops between the villages of Ostružná and Branná in the Rychlebské hory Mts. was surveyed during a field trip on 7 May 2016. Several finds of species usually occurring at lower altitudes were made. Rare and ecologically interesting species included *Acinos arvensis*, *Dactylorhiza sambucina*, *Gymnocarpium robertianum*, *Myosotis ramosissima* and *Polystichum lonchitis*.

Keywords: floristics, northern Moravia, Rychlebské hory Mts.

Nomenklatura: Danihelka et al. 2012, Kučera et al. 2012

Za poměrně teplého, slunečního počasí se první květnovou sobotu roku 2016 (7. 5.) uskutečnila floristická exkurze Moravskoslezské pobočky ČBS po jižní části vápencového pásma na pomezí Rychlebských hor a Hrubého Jeseníku. Exkurzi vedl R. Hédler. Devět účastníků a jeden pes si takto osvěžili své znalosti jarní, kapradinové a mechové květeny v oblasti Jeseníků. Volně tak navázali na starší publikované i nepublikované výzkumy z 50. a 90. let 20. století (Smejkal & Vicherek 1955, Deyl 1993a, 1993b) a také své vlastní návštěvy lokalit z doby zhruba před osmi až dvaceti lety. Exkurze vedla nejprve z Ostružné do nedávno vyhlášené přírodní rezervace Stráž-Skalka. Ta chrání v nadmořských výškách mezi 730 a 800 m zajímavou květenou, kterou lze považovat, alespoň na místní poměry, za teplomilnou. Část zvaná Skalka představuje převážně odlesněný hřbítek s výchozí vápencových skalek, místy těžených v podobě malých lůmků a s extenzivně přepásanou vegetací. Stráž je možné stručně popsat jako smilkovou pastvinu s modřínovými a jinými solitéry na příkrém svahu. Obě části rezervace jsou od sebe odděleny zhruba 100 metrů širokým předělem. Ekologicky a vegetačně jsou mezi nimi určité rozdíly dané hlavně topografií a substrátem.

Letošní jaro bylo právě v plném proudu, což se projevovalo bohatě kvetoucí populací prstnatce bezového (*Dactylorhiza sambucina*), v počtu okolo 250 jedinců (údaj R. Štencla z předchozí návštěvy téhož roku), a dalších bylin, například osívky jarní (*Erophila verna*), violky psí (*Viola canina*) nebo rožce rolního (*Cerastium arvense*). Většina druhů však zatím nekvetla – za povšimnutí stojí zejména pamětník rolní (*Acinos arvensis*), úročník bolhoj (*Anthyllis vulneraria*), zvonek okrouhlolistý (*Campanula rotundifolia*), len počis-

Obr. 1. Pohled z PR Stráž-Skalka přes Ostružnou na Šerák v Hrubém Jeseníku. – Obr. 2. Vápencové výchozy na lokalitě Skalka u Ostružné. – Obr. 3. Vzácný mech čepičatka lemovaná (*Encalypta rhapsocarpa*) na lokalitě Skalka u Ostružné. – Foto R. Hédl (1), P. Kocián (2), J. Tkáčiková (3)

tivý (*Linum catharticum*), zdravínek jarní pozdní (*Odontites vernus* subsp. *serotinus*), bedrník obecný (*Pimpinella saxifraga*), rozchodník šestiřadý (*Sedum sexangulare*) či divizna černá (*Verbascum nigrum*), nebo ze své podstaty ani kvést nebude, což se týkalo například bukovníku vápencového (*Gymnocarpium robertianum*), puchýrníku křehkého (*Cystopteris fragilis*) a sleziníku routičky (*Asplenium ruta-muraria*). Za zmínku stojí také výskyt ostřice prosové (*Carex panicea*) přímo na vápencových skalkách, jejíž terénní determinace byla potvrzena po dopěstování P. Batouškem. Kromě cévnatých rostlin bylo při orientačním průzkumu nalezeno 38 taxonů mechorostů, jejichž přehled je uveden v příloze.

K nejzajímavějším nálezům patří mechy ploníček nízký (*Pogonatum nanum*), nehojný zástupce české bryoflóry, recentně v ČR nalezený asi na sedmi lokalitách, a čepičatka lemovaná (*Encalypta rhapsocarpa*), horský bazofilní mech, na Moravě historicky známý a recentně doložený jen z Velké kotliny a Petrových kamenů (Kučera

Obr. 4. Kapradina hrálovitá (*Polystichum lonchitis*) v Horním lomu u Branné. – Obr. 5. Růžena na stráži u jedné ze dvou rostlin kapradiny hrálovité (*Polystichum lonchitis*) v opuštěném vápencovém Horním lomu u Branné. – Foto R. Hédla (4), P. Kociána (5)

et al. 2009). Vzhledem k jeho složité a dosud neujasněné taxonomii jej uvádíme v širším pojetí. Výskyt obou zmíněných druhů byl během exkurze potvrzen po 12 letech (2004 leg. M. Zmrhalová).

Z první lokality exkurze pokračovala přes pastviny a lesy na lokalitu Bída. Zde jsme zaznamenali například růži převislou (*Rosa pendulina*) či zimolez černý (*Lonicera nigra*), avšak z rašelinných luk uváděných ve starší literatuře (Smejkal & Vicherek 1955) nezbylo zřejmě nic. Další trasa vedla do tzv. Horního lomu u Branné. Jde o poměrně nesnadno přístupný, opuštěný vápencový lom. Tvoří jej vysoké skalní stěny, které stále podléhají erozi, a pobyt zde tedy není zcela bez rizika. Floristicky je tento lom pozoruhodný především výskytem dvou jedinců kapradiny hrálovité (*Polystichum lonchitis*), jakož i menší populace přibližně deseti jedinců kapradiny laločnaté (*Polystichum aculeatum*). Podle pozorování D. Hlisnikovského a R. Štencla si prvně jmenovaná kapradina drží své dva jedince již řadu let. V okolních lesích poutaly naši pozornost vraní oko čtyřlísté (*Paris quadrifolia*), mařinka vonná (*Galium odoratum*), pryšec sladký (*Euphorbia dulcis*), bradáček vejčitý (*Listera ovata*) nebo kýchavice bílá Lobelova (*Veratrum album* subsp. *lobelianum*). Podobně jako u předchozí lokality, byly průběžně zaznamenávány také mechorosty.

Z vápencového lomu se exkurze vrátila údolím řeky Branné zpět do Ostružné. Kromě běžných rostlin horských přípotočných biotopů jsme narazili na dva zajímavější druhy, konkrétně kuklík potoční (*Geum rivale*) a barvínek menší (*Vinca minor*). Pozornosti některých účastníků výpravy neunikly ani teprve nakvétající kontryhele (*Alchemilla* spp. div.).

Exkurze se zúčastnili: P. Batoušek, M. Dančák, K. Donátová, R. Hédla, D. Hlisnikovský, P. Kocián, Růžena, R. Štencl, J. Tkáčiková a M. Zmrhalová.

Použité zdroje

- Danihelka J., Chrtek J. Jr. & Kaplan Z. (2012): Checklist of vascular plants of the Czech Republic. – Preslia 84: 647–811.
- Deyl Č. (1993a): Vápencové skalky nad Ostružnou. – Ms. [Depon. in: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Jeseníky, Jeseník].
- Deyl Č. (1993b): Vápencový kopeček s vnitřním opuštěným vápencovým kamenolomem sev. od Branné. – Ms. [Depon. in: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Jeseníky, Jeseník].
- Kučera J., Zmrhalová M., Shaw B., Košnar J., Plášek V. & Váňa J. (2009): Bryoflora of the selected localities of the Hrubý Jeseník Mts summit regions. – Časopis Slezského zemského muzea, série A, Vědy přírodní 58: 115–167.
- Kučera J., Váňa J. & Hradílek Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. – Preslia 84: 813–850.
- Smejkal M. & Vicherek J. (1955): Poznámky ke květeně údolí mezi Brannou a Ramzovou v Hrubém Jeseníku. – Přírodovědecký sborník Ostravského kraje 15: 65–70.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili R. Hédli, P. Batoušek, D. Hlisnikovský, J. Tkáčiková a M. Zmrhalová)

Seznam lokalit:

1. Ostružná (distr. Jeseník): PR Stráž-Skalka, část Skalka, 750–800 m n. m. (50°11'03,6"N, 17°02'30,5"E)
2. Ostružná (distr. Jeseník): PR Stráž-Skalka, část Stráž, 730–800 m n. m. (50°11'03,8"N, 17°02'09,9"E)
3. Branná (distr. Šumperk): Bída, pastviny a údolí menší vodoteče, 650–830 m n. m. (50°10'41,5"N, 17°01'32,8"E)
4. Branná (distr. Šumperk): Horní lom u Branné, kóta 758,4 m přibližně na půli vzdálenosti mezi Brannou a Ostružnou (50°10'07,1"N, 17°01'30,1"E)
5. Branná (distr. Šumperk): údolí Branné, úsek v délce asi 4 km, cca 600–700 m n. m. (50°10'05,6"N, 17°02'16,7"E)

cévnaté rostliny:

Acinos arvensis: 1; *Actaea spicata*: 4; *Alchemilla glaucescens*: 1; *Alchemilla micans*: 5; *Alchemilla monticola*: 1; *Alchemilla subcrenata*: 1; *Alchemilla xanthochlora*: 5; *Anthyllis vulneraria*: 1; *Arenaria serpyllifolia*: 1; *Asplenium ruta-muraria*: 1; *Asplenium trichomanes* subsp. *trichomanes*: 1, 4; *Avenula pubescens*: 1;

Calluna vulgaris: 2; *Campanula patula*: 1; *Campanula rotundifolia*: 1; *Carex brizoides*: 4; *Carex pallescens*: 2; *Carex panicea*: 1; *Carex sylvatica*: 4; *Carlina acaulis*: 1, 2; *Centaurea scabiosa*: 1; *Cerastium arvense*: 1, 2; *Cerastium holosteoides*: 1; *Chaerophyllum aromaticum*: 5; *Chrysosplenium alternifolium*: 3; *Corylus avellana*: 4; *Cynosurus cristatus*: 2; *Cystopteris fragilis*: 1, 4;

Dactylorhiza sambucina (C2): 2; *Dryopteris dilatata*: 4; *Dryopteris filix-mas*: 4;

Epilobium angustifolium: 1; *Erophila verna*: 1; *Euphorbia dulcis*: 4;

Fagus sylvatica: 4;

Galium album: 1; *Galium odoratum*: 4; *Geranium robertianum*: 1, 4; *Geum rivale*: 5; *Geum urbanum*: 4; *Glechoma hederacea*: 1; *Gymnocarpium robertianum*: 1;

Hylotelephium maximum: 1; *Hypochaeris radicata*: 1, 2;
Knautia arvensis: 1;
Lathyrus pratensis: 1; *Linum catharticum*: 1; *Listera ovata* (C4a): 1, 4; *Lonicera nigra*: 3; *Lonicera xylosteum*: 4;
Mercurialis perennis: 4; *Mycelis muralis*: 4; *Myosotis ramosissima*: 1;
Nardus stricta: 1, 2;
Odontites vernus subsp. *serotinus*: 1; *Orchis mascula* (C2): 1;
Paris quadrifolia: 4; *Petasites albus*: 3, 5; *Picea abies*: 4; *Pilosella officinarum*: 1, 2; *Pimpinella saxifraga*: 1, 2; *Plantago lanceolata*: 1; *Plantago media*: 1; *Platanthera* sp. (C3): 1, 2; *Poa compressa*: 1; *Polygala vulgaris*: 4; *Polygonatum verticillatum*: 4; *Polystichum aculeatum* (C4a): 4; *Polystichum lonchitis* (C2): 4; *Potentilla argentea*: 1; *Primula elatior*: 1, 4; *Prunella vulgaris*: 2; *Pyrus pyraeaster* (C4a): 1;
Rhinanthus minor: 2; *Ribes uva-crispa*: 1; *Rosa pendulina*: 3; *Rubus idaeus*: 4;
Sanguisorba minor: 1; *Sedum sexangulare*: 1; *Senecio jacobaea*: 2; *Silene vulgaris*: 1; *Sorbus aucuparia*: 4; *Stellaria nemorum*: 3;
Thymus pulegioides: 1;
Veratrum album subsp. *lobelianum* (C4a): 4; *Verbascum nigrum*: 1, 2; *Veronica chamaedrys*: 1, 2; *Vinca minor*: 5; *Viola arvensis*: 1; *Viola canina* subsp. *canina*: 1, 2; *Viscaria vulgaris*: 1, 2.

mechorosty:

Nálezy označené (FMM) jsou dokladovány v herbáři Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku, nálezy označené (SUM) jsou dokladovány v herbáři Vlastivědného muzea v Šumperku.

Abietinella abietina var. *abietina*: 1 (SUM); *Amblystegium serpens*: 1, 4 (SUM);
Bryoerythrophyllum recurvirostrum: 1 (SUM); *Bryum caespitium*: 1 (FMM);
Campyliadelphus chrysophyllus: 1 (FMM), 4 (SUM); *Ceratodon purpureus*: 1 (SUM); *Climacium dendroides*: 1 (SUM);
Dicranum flexicaule: 1 (SUM);
Encalypta rhabdocarpa agg.: 1 (SUM); *Encalypta streptocarpa*: 1 (SUM);
Fissidens taxifolius: 1 (FMM);
Homalothecium sericeum: 1 (FMM, SUM); *Hylocomium splendens*: 1 (FMM); *Hypnum cupressiforme*: 1 (FMM, SUM);
Lescurea incurvata: 1 (SUM); *Leucodon sciuroides*: 1 (SUM);
Mnium stellare: 4 (SUM);
Orthotrichum anomalum: 1 (SUM); *Orthotrichum cupulatum*: 1 (SUM); *Orthotrichum* sp.: 1 (FMM);
Plagiomnium affine: 1 (FMM, SUM); 2 (FMM, SUM); *Pleurozium schreberi*: 1 (FMM); 2 (FMM);
Pogonatum aloides: 2 (FMM); *Pogonatum nanum* (VU): 2 (SUM); *Pohlia cruda*: 1 (SUM);
Porella platyphylla: 1 (SUM); *Pseudoleskeella nervosa*: 1 (SUM); *Pseudoscleropodium purum*: 1 (FMM), 2 (FMM);
Racomitrium canescens: 1 (SUM); *Rhizomnium punctatum*: 4 (SUM); *Rhynchostegium murale*: 4 (SUM); *Rhytidiadelphus squarrosus*: 1 (FMM), 2 (FMM); *Rhytidiadelphus triquetrus*: 1 (FMM, SUM), 2 (FMM), 4 (SUM);
Syntrichia ruralis: 1 (FMM, SUM);
Thuidium assimile: 1 (FMM, SUM); *Tortella tortuosa*: 1 (FMM, SUM); *Tortula muralis*: 1 (FMM);
Ulotia crispa: 1 [na jasanu] (FMM).